

Akıl, kalp ve felsefe

Siyami Bey: “‘Arkadaş! Kalp ile ruhun hastalığı nisbetinde felsefe ilimlerine meyil ve muhabbet ziyade olur. O hastalık marazı da ulum-i akliyyeye tevaggul etmek nisbetindedir. Demek manevî hastalıklar, insanları aklî ilimlere teşvik ve sevk eder. Ve akliyat ile iştigal eden; emraz-ı kalbiyyeye müptela olur!..’ (Mesnevî-i Nuriye, s.60) Hâlbuki Üstad felsefeyi ikiye ayırıyor... Akıl ve felsefenin kalbi hastalıklara yol açmasını izah ederseniz sevinirim.”

İnsan akıyla, kalbiyle, ruhuyla, sırrıyla, hayaliyle, duygularıyla komple bir bütündür. Hakikat arayıcısı insan bütünün bütün parçalarını besler. Yalnız parçanın birini besleyip diğer parçaları ihmal etmez. İhmal ederse kâmil bir iş yapmış olmaz.

Nasıl ki mîdesini türlü yemeklerle doyuran insan kanının su ihtiyacını yok sayamaz, akciğerinin temiz hava ihtiyacını görmezden gelemez. Eğer bunlardan birini veya bir kaçını yok sayarsa veya görmezden gelirse, bu, hayatının sonu demek olur. Orada hayatı biter!

Akıl, insana hakkı ve hakikati gösterir. Fakat akıl tek başına bir hakikat rehberi değildir. Akıl ancak diğer duyguların kontrolünde hakikate ulaşabilir! Yoksa eğer diğer duygular yok sayılıp, akıl putlaştırılırsa, böyle akıl insana hakikat rehberi olamaz, insanı dalâlete atar, eğriliğe götürür, yanlış sonuca götürür. İnsana doğru yolu göstermez. İşin vahim tarafı böyle akıl, şaşkınlığının ve yanlışının farkında olmaz. Yanlışını doğru diye alır, başına geçirir.

Çünkü aklın tek başına putlaştırılması veya yüceltilmesi, kalpte hastalık sebebidir. Kalbin hastalıklarına akıl şifa bulamaz. Nitekim riyâ, gösteriş, kin, nefret, kendini beğenmişlik, haset, kibir, bencillik... vs gibi kalbî hastalıkları akıl göremediği gibi, akıl bunlara çâre olamaz, bilâkis kalınlaştırır. Kalbin hastalıklarının tedâvîsi için duyguların terbiye edilmesi, yani ahlâk terbiyesi, yani dînî terbiye şarttır. Dînî terbiyenin esas ve unsurları ise vahiyle bildirilmiştir. Kalp buna teslim olmalı, akıl

tasdik etmelidir.

Fen ve felsefe ilimleri aklı doyurur. Fakat kalbi aç bırakır. Çünkü fen ve felsefe bilgileri kalbin hastalıklarına devâ değildir. Bundandır ki, insan yalnız fen ve felsefe ile yetinmemeli, kalbini doyuracak mânevî bilgileri de elde etmelidir. Kalbini dînin terbiyesine bırakmalıdır. Üstad Bedüzzaman Hazretleri bunu veciz bir şekilde şöyle beyan etmiştir: “Vicdanın ziyâsı ulûm-u dîniyedir. Aklın nûru funûn-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder. O ki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit birincisinde taassup, ikincisinde hîle ve şüphe tevellüd eder.” 1 Yani vicdanın ışığı ve rehberi din ilimleridir. Aklın ışığı ve rehberi de medeniyet fenleridir, yani fen ve felsefedir. İkisinin birleşmesiyle hakikat ortaya çıkar. Hakikate uçmak isteyen öğrenci iki kanadı da ihmal etmemelidir. Çünkü ikisi birbirinden ayrılacak olsa, yalnız akıl ilimlerinden, yani yalnız fen ve felsefeden hîle ve şüphecilik doğar. Yalnız din ilimlerinden de taassup doğar.

Şüphesiz, Üstad Bedüzzaman Hazretleri felsefeyi ikiye ayırıyor: Birinci Kısım Felsefe: Sosyal hayata, güzel ahlâka, insanın olgunlaşmasına ve medenîleşmesine hizmet eden, san’atın ve fennin ilerlemesine yardımcı olan felsefedir ki, bu felsefe Kur’ân ile barışıktır. Akıl bu noktada Kur’ân’dan istifade eder. Kur’ân’ın hakikatleri üzerine tefekkür yürütür. Bu tefekkür Kur’ân’da da teşvik edilmiştir. Tefekkür, kalbe hastalık vermez. Kalbi dışlamadığından kalp ile kol kola yürür. Tefekkür, hem kalpten istifade eder, hem kalbi besler.

İkinci Kısım Felsefe ise, kalbi dışladığı ve vahye itimad etmediği için tefekküre değil, dalâlete götürür. İlhâd, inkâr, aşırı şüphecilik, dinsizlik ve tabiat bataklığı bu felsefenin ürünüdür.2 Bu felsefe aslında salim aklın da yüz karasıdır.

Salim akıl sahibi, ikinci kısım felsefeyi birincisinden ayırt edebilmeli, aklını kalbi ile barışık şekilde kullanabilmelidir. Yoksa insan sırf aklî ilimleri merak edip, imanını, mânevî ilimleri, dînî eğitimi ve ahlâkî terbiyeyi ihmal ederse kalbi şifâ bulmaz, hastalık bulur.

Dipnotlar :

1- Münâzarât, s. 80 ;

2- Asâ-yı Mûsâ, s. 9.